

Hadislerde Mekkîlik ve Medenîlik,
Adil YAVUZ, Ankara: Ebâbil 2007,
XIII, 229 sayfa

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis bilim dalı öğretim görevlilerinden Doç. Dr. Adil Yavuz, âyetlerin tefsirinde önemli bir ölçüt olan Mekkîlik-Medenîlik ayrımını hadislerde de uygulamanın hadislerin anlaşılmasına daha çok yardımcı olacağı düşüncesiyle bu çalışmayı hazırladığını ifade etmektedir. Bu konuyla ilgili daha önce herhangi bir çalışma bulunmaması ve konunun zorluğu dolayısıyla çalışma, bir çerçeve niteliğindedir ve sonraki çalışmalar için bir hazırlık olarak görülebilir. Eser, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

“Hz. Peygamber ve Hadislerde Mekkî-Medenî Ayrımı” adını taşıyan giriş bölümünden önce “Araştırma Hakkında Genel Bilgiler” başlığında kısa bir tanıtım yapılmıştır. Araştırmanın konusu ve önemi anlatılırken hadislerin derlenmesinde ve toplanmasında Mekkî-Medenî ayrımına dikkat edildiğinin bilinmediğine işaret edilmiştir. Her ne kadar esbâb-ı vürûd bağlam hakkında bilgi verse de daha genel bir bakış açısına sahip olmak için dönemin özellikleri de bilinmelidir. Burada anlama çabasının samimi dindarlığın başta gelen şartlarından olduğunun belirtilmesi, hadislere bir olgu değil varoluşun kendisine göre şekillendiği inşâi bir unsur olarak bakıldığını da göstermektedir. Kaynak olarak ise İslâm tarihi, teşrî tarihi, esbâb-ı nüzûl ve esbâb-ı vürûd eserleri kullanılmıştır. Konuyla ilgili çalışmalarda Mekkîlik-Medenîlik ayrımına ilk değinenin Süyûtî (ö.911/1505) olduğu ifade edilmektedir. Süyûtî, ihtilâfu'l-hadis durumunda Medenî hadislerin Mekkî hadislere tercih edilebileceğini belirtmektedir.

“Konuyla İlgili Çalışmalar” başlığı altında tanıtılan eserler konuya hasredilmiş müstakil eserler değildir. Ramazan Ayvallı'nın yayınlanmamış doktora tezi *Esbâbu Vurûdi'l-Hadis ve Bunun İslâm Teşrîindeki Yeri ve Önemi*, araştırma konusunda ön plâna çıkmış gibi görünmektedir. Benzer şekilde Şakir Gözütok'un *Hz. Peygamber'in Mekke ve Medine Dönemindeki Hadislerinde Uyguladığı Eğitim Metotları-Buhârî ve Müslim Örneği-* tezi de Mekkî-Medenî

ayrımında şekillenmiştir. Tanıtılan çalışmalardan da anlaşıldığı gibi konu, tefsirde Mekkîlik-Medenîlik ve kronolojik İslâm tarihi ile paralel gitmektedir.

Giriş bölümünde genel olarak siyerle ilgili özet bilgiler verilmiş, ise Mekkî-Medenî hadisleri bilmenin hadis açısından önemi, maddeler halinde verilmiştir. Bu bölümde dikkat çeken başka bir özellik ‘hadislerin tarihlendirilmesi’ şeklindeki kullanımdır (s.29). Her ne kadar dipnotta bu kullanımın oryantalistlerin kullanımından çok farklı olduğu ifade edilse de aynı ifadenin kavram kargaşasına sebebiyet verme ihtimali söz konusudur. Son olarak çalışmada teşrî tarihi ve İslâm tarihinin çalışmanın büyük bir kısmını kapsamasının eleştirilebileceği, bununla beraber çalışmanın alanda bir yenilik olması nedeniyle bunun kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir.

Birinci bölüm, “Kur’an’da Mekkîlik ve Medenîlik” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde hadislerin âyetlerle paralel gitmesinin beklenen bir durum olduğu belirtildikten sonra Mekkî-Medenî kavramlarından ne anlaşıldığı açıklanarak en yaygın görüşün Mekkîlik ve Medenîliğin hicrete göre belirlendiğini ifade eden görüş olduğu belirtilmiştir. Mekkî ve Medenî surelerin hangileri olduğu ve özellikleri ayrı ayrı başlıklarda incelenmiş, bunların hadisler için belirleyici olduğu söylenmiştir.

“Hadislerde Mekkîlik” adını taşıyan ikinci bölümünde mümkün olduğu kadar yıl yıl tarihî olaylar verilmiş, bazı hadis örnekleri zikredilmiştir. Tarihî olaylardan sonra Mekke’de hangi hükümlerin konulduğu anlatılmıştır. Konunun son başlığında ise Mekkî hadisleri tespit için sekiz kriter başlıklar halinde anlatılmıştır. Hadisin sahâbe râvilerinin belirleyiciliği hakkında ise sahâbe mürselleri yaygın olduğu için bunun pek mümkün olmadığına işaret edilmiş, ancak sahâbenin cezm veya temrîz sığası kullanıp kullanılmadığına ve hadiste ki tarihî olaya göre bir ayırım yapılabileceği belirtilmiştir. Bölümün sonunda da sürenin daha uzun olmasına rağmen sayıca Mekkî hadislerin Medenî hadislerden daha az olmasının nedenlerinden bahsedilmiştir (s.110–111).

Son bölüm olan “Hadislerde Medenîlik”de de ikinci bölümde olduğu gibi tarihî olaylar, teşrî tarihi ve tespit kriterleri anlatılmıştır. Bu bölümde bilgilerin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınması, birçok detay bilgilerin verilmesi dikkat çekmektedir. Tespit kriterlerinde Medenî hadislerin ve bu hadislerin sahâbe râvilerinin tabîi olarak olağanüstü bir şekilde arttığını ifade eden cümle, hem tabî hem de olağanüstü kelimelerinin kullanımından dolayı bir tenakuz bulunduğu intibahı uyandırmaktadır. Hicret olayının anlatıldığı hadis gibi hem Mekkî hem Medenî özellikleri bünyesinde bulunduran rivayetler de bulunduğu gibi Mekkî-Medenî şeklinde tasnifi mümkün olmayan hadisler de mevcuttur. Şemâil ile ilgili hadisler bu gruba dâhil edilebilir.

Sonuç bölümünde ise yazar konuyla ilgili kanaatlerini kısa bir şekilde belirtmiş, hadislerde merfû-mevkûf ayrımı yapılmadığı, sıhhat değerlendirilmesine gidilmediği de ifade edilmiştir. Genç araştırmacılara, hadis alanında yıllarca emek sarfeden hocalarının tecrübeleriyle birlikte ‘hadis hronolojisi oluşturma’ şeklinde bir hedef gösterilmiştir (s.214). Yaklaşık yüz elli eserden yararlanı-

arak hazırlanan ve karma dizini ile kullanım kolaylığı sağlayan bu emek mahsulü eserin, aynı zamanda kendisinden sonraki birçok çalışma için de yol gösterici nitelik arz ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Rukiye ÇALIŞKAN

UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, Nilüfer/BURSA